

משכנותיך ישראל

מדריך להמתפלל ביחידות בתוך ביתו
ונכלל בו עוד כמה סוגיות ודברי התעוררות

Mishkenosecha Yisroel

*A Halachik guide to davening at home
Interwoven with other pertinent halochos
and inspirational thoughts*

מאת

לוי יצחק אزدאבא

רב דביהכ"נ בית יהודה, בעל הארבאר, נ.י.

Rabbi Levi Osdoba

Congregation Beis Yehudah of Belle Harbor

ניסן, תש"פ - Nissan 5780

משכנותיך ישראל

"מה טוב אהליך יעקב משכנותיך ישראל" is a *posuk* we say every morning before we begin *davening*. This is also the *posuk* that Hashem orchestrated Bilam to *bentch* כלל ישראל in place of his desire to eradicate Yiddishe homes. The Gemara says, all the *brachos* that Bilam said eventually got erased, besides for this *bracha*. It's definitely unfortunate that many businesses and shuls have recently closed. However, let's not forget - Jewish homes have not closed and we have many opportunities to serve Hashem in our מעט מעט.

Rashi says that the "אהליך יעקב" (משכן שילה) refers to the *בתי מקדשות* (and משכן שילה), and "משכנותיך ישראל" refers to how they serve as a משכון (collateral and protection), for כלל ישראל, even when they are destroyed (for their destruction serves as a כפרה). Perhaps we can modify a bit the meaning of "משכנותיך ישראל", that even when the *בתי מקדשות* are destroyed, or our *בתי כנסיות* are not accessible, "משכנותיך", the dwelling of Hashem in our homes, is always there.

One of the primary changes in our daily *yiddishe* life is that we are *davening* at home, without a *minyan*. Besides for lacking the ability to say a דבר שבקדושה, or to hear קריאת התורה, this also compromises the power of our *tefilos*, as Chazal explain on the *posuk*, "הן א-ל בביר ולא ימאס", that Hashem does not despise the תפלה of צבור. Accordingly, when we don't have that opportunity, (although it's not by any fault of our own), one still wants to look for ways to somewhat compensate for this loss and empower the *davening* to be as acceptable as possible. This is especially true when one finds himself in a time of need, understands that Hashem runs the world and therefore one's effective תפלה is crucial.

It is with this in mind, as well as to give *chizuk* to *daven* properly in the privacy of our home which can be challenging, I put together this booklet, משכנותיך ישראל, detailing and simplifying various *halochos* that are either unique to one *davening* ביחידות, or common *halochos* that can easily be neglected when we aren't in a shul structure, along with some התעוררות (usually placed in shaded boxes).

It is my fervent hope that by maintaining and strengthening our השם עבודת, this will bring a רפואה to the world and will qualify our homes to be part of the fulfillment of the מאחז"ל, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, all *shuls* will be transplanted into ארץ ישראל when Moshiach will come, במהרה בימינו.

Rabbi Levi Osdoba

כ"ח ניסן, תש"פ

הלכות תפלה

1. The power of *davening* greatly dependent on one's *כוונה*. In fact, the source for davening, is the *posuk*, "ולעבדו בכל לבבכם", a *mitzvah* fulfilled with one's heart and *כוונה*.¹ (When one *davens* ביחידות one might be more tempted to rush the *davening*, however at the same time, it is an opportunity to dedicate more time to *davening*, being that you don't have to catch up to a *minyán*, and/or you don't have a *minyán* waiting for you, etc.)² In fact, the basis of many of the הלכות pertaining to *davening* that Chazal have established (included in this booklet), is so that we have the best *כוונה* possible, and thus, the most effective *davening*.

"תשובה תפלה וצדקה"
מעבירין את רוע הגזרה"
we therefore want our
davening to be as powerful
as possible especially in a
time of need.

2. One should be appropriately dressed when *davening* (no matter where one *davens*).³
3. Giving *Tzedaka* is one of the ways to prepare for *davening*.⁴ (*Tzedaka* is

This is especially important during
difficult times, as it says תציל ממות צדקה.

1. תענית ב' ע"א.

2. כדמצינו בתוספתא (ברכות ג', ה'), "אמר רבי יהודה, כשהי' רבי עקיבה מתפלל עם הצבור, הי' מקצר בפני כלם, וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, מפני הכרעות והשתחויות". וכהנה רבות. וכן מצינו כמה אדמור"ם וגדולי הדור האריכו בתפלתם כשהתפללו ביחידות. (ולהעיר, שיש מפרשים הנהגתם באו"א. דלעולם תמיד רצו להתפלל באריכות, אבל כשהתפללו במנין, לא האריכו כיון שלא רצו לגרום טירחא דציבורא).

ובמעלה תפלה בכוונה יש לציין מ"ש בשערי תשובה בסימן נ"ב ס"ק א', שמי שדרכו להתפלל במתון ובכונה, ואף שבא בתחלת התפלה אינו יכול להתפלל עמהם בכונה, מותר לו להתפלל לפי סדר שלו, כדי שלא יתבטל מכוונתו. הנה אף שמצינו דיון בין הפוסקים באם יש להתנהג כן למעשה (ואכ"מ), הנה דעת אלו שחולקים הוא היות שיכול לגרום חלישות לתפלה בצבור, וגם אינו בטוח שיכוון יותר טוב בלי המנין. (עיין אג"מ או"ח ח"ג, סימן ז'). אבל מ"מ רואים מהלכה זו, שכח תפלה בכוונה בעצם נעלה יותר מתפלה בצבור.

3. והוא פשוט. ולהעיר שבשו"ע מצינו סימן שלם, סימן צ"א, שמוקדש לפרטי הלכות איך צריך אדם להיות לבוש בדרך כבוד בשעת התפלה.

4. שר"ע סימן צ"ב, סעי' י'. שר"ע הרב שם סעי' י', ומ"ב ס"ק ל"ו. והוא מיוסד עה"פ "אני בצדק אחזה פניך". ומבואר בפוסקים הכוונה, שזהו אחד מדרכי הכנה לתפלה.

not just when the gabbai or tzedakah collectors comes around. Likewise, any tzedaka given previously, as big as the donation was, doesn't substitute one's obligation to give tzedaka **before** davening). One should make sure they have a tzedakah pushke at home so they can properly fulfill this mitzvah.

4. One is supposed to designate a מקום קבוע for davening, even when davening at home.⁵

Chazal say, one who has a מקום קבוע, Hashem will help him as He helped Avrohom, and will bring destruction to his enemies ("ברכות ו' ע"ב ו' ע"א, ורש"י).

5. One should try to daven in the same place he learns, being that the place one learns is more favorable for his tefilos to be accepted.⁶

ואלו שנוהגין לתת צדקה (בחשבון של ג' פרוטות) בשעת אמירת "ואתה מושל בכל" (ב"ויברך דוד"), שהוא ע"פ כתבי האריז"ל (הובא גם במ"ב שם, ובסימן נ"א ס"ק י"ט), מ"מ נחשב כנתינה לפני תפלה, כיון שהעיקר הוא שהוא לפני אמירת "שמונה עשרה" שהוא עיקר התפלה. אבל מ"מ יש אלו שמקפידים ליתן צדקה לפני כל התפלה, דהיינו לפני התחלת "הודו".

וכאן המקור להעיר, שיש קהילות שייסדו לגבות צדקה במשך חזרת הש"ץ, שלכל לראש אינם מקיימים הלכה הנ"ל, כיון שזהו כבר לאחרי שהתפללו. ובנוסף לזה, יש עוד כו"כ שאלות, כיון שע"ז אין הקהל מקשיבים לחזרת הש"ץ, ויכול להיות שאלה של ברכות לבטלה כו'. (וע"ד שהמ"ב שם כותב נגד הנוהגין לקבץ צדקה בעת קריאת התורה). ואכ"מ להאריך בזה.

5. שו"ע הרב סימן צ' סעי' י"ח, מ"ב שם ס"ק נ"ט. והטעם פשוט, דזיל בתר טעמא, דכיון שמקור דין זה הוא ממה שמצינו שאברהם אבינו קבע לו מקום כדכתיב "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם" (כמבואר שם), ע"כ אין נפק"מ בין המתפלל בביהכ"נ למתפלל בביתו. ועוד, הטעם למה יש להשתדל להתפלל בביהכ"נ אף כשאין מנין (ראה סוף הערה זו), הוא כיון שהוא מקום קבוע לקדושה וע"כ תפלתו נשמעת יותר. וא"כ ה"ה נמי כאשר עושה מקום קבוע בביתו, ומתפלל (ולומד) שם תמיד, שנעשית מקום ההוא למקום קדוש. (ומה שהדיש בשו"ע הרב שם "שהוא מקום קבוע ומיוחד לתפלת צבור", זהו כיון שכן הוא בפועל (שהביהכ"נ הוא מקום מיוחד לתפלת צבור), אבל בפשטות ה"ה נמי כשעושים מקום קבוע ומיוחד בביתו לתפלת יחיד, שנעשית מקום ההוא למקום קדוש ביותר.

(אף שהמחבר פוסק סימן צ' ס"ט, (וכן בשו"ע הרב שם ס"י, ומ"ב שם ס"ק ל"ג), שמי שמתפלל ביחידות עכ"פ ישתדל לתפלל בבית הכנסת, מ"מ לא נתתי עצה זו. והטעם פשוט, דבאם כל אחד יבוא לביהכ"נ להתפלל ביחידות, ממילא יתאספו אנשים. וגם באם יבואו זא"ז, סו"ס זה גורם להפיץ את הנגיף ח"ו, כיון שכל אחד משתמש ונוגע בביהכ"נ אותם מקומות שהשתמש חבירו. (ופשוט).

6. גמ' ברכות דף ח' ע"א, "אמר ר' חייא בר אמי משמי' דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (וכפי שיכתבאר לקמן, יש לאדם להקדיש זמן ללימוד הלכה). ובהמשך לזה מביא הגמ' את דברי אביי, שמתחלה ה' לומד בבית ומתפלל בבית הכנסת, אבל לאחרי ששמע את דברי ר' חייא, התפלל במקום לימודו.

6. One may not interrupt their *davening* with other activities. One should therefore designate a place where he won't be disturbed by family members⁷ and there aren't any other disturbances in that place.⁸

Best that one should notify their family when they are davening and should ask them not to disturb you during this time.

Additionally, if you usually daven with your children, you should do the same. If you have younger children that don't usually go with you, maybe now they can join you for (part of) davening.

7. One cannot *daven* in front of a picture, embroideries⁹ or a mirror.¹⁰
8. One should not *daven* in an open area (i.e., he's not surrounded by walls).¹¹ (*Very relevant as the summer season is approaching*).
9. Best to *daven* in front of a wall. (Fixed items that aren't constantly moved, (e.g., furniture), do not constitute as a separation).¹²

זוה מתאים גם עם מאחז"ל שם דף ו' ע"א, "לשמוע אל הרנה ואל התפלה", ש"במקום רנה שם תהא תפלה" (שהובא להלן הע' 14), דלשון "רנה" שייך גם על לימוד התורה, כדמצינו במסכת תמיד (דף ל"ב, ע"ב) עה"פ "קומי רוני בלילה", דהיינו רינה של תורה.

(ובין כך מתאים מה שיתפלל במקום לימודו, שהרי צריך לקבוע עת ללמוד מיד לאחרי התפלה, כפי שיתבאר לקמן סעי' 28).

7. ואף שבשר"ע שם מדגיש בקניעות מקום בביתו מטעם שלא יבלבלוהו (ולא מטעם חיוב מקום קבוע מצד עצמו), הנה פשוט שזהו הדרכה שיש לבחור מקום שלא יבלבלוהו בני ביתו.

8. שר"ע סימן צ"ח ס"ב, ושור"ע הרב שם ס"ב. ואף שמבואר שם שבזמנינו אין נזהרים בכל זה "מפני שאין אנו מכוונים כל כך בתפלה", הרי כתב המ"ב שם ס"ק ז', ש"מכל מקום מה דאפשר לעשות עושיין". ופשוט.

9. שר"ע סימן צ' סעי' כ"ג. שר"ע הרב שם סעי' כ"ב.

10. מ"ב שם ס"ק ע"א. ומדגיש שם, שאף בעינים שתומות אסור.

11. מטעם "כשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר", (שר"ע סימן צ' ס"ה).

וכאשר מתפלל תוך מחיצות, אבל אינו מקורה (כגון חצר ביהמ"ד וכדומה), המ"ב שם ס"ק י"ב מתיר. אבל לעיל, בס"ק י"א, מביא מזוהר שיש להתפלל דוקא תוך הבית, ומצינו דיון בזה באם כוונת הזוהר שצריך להיות דוקא מקורה או לא. עיין פסקי תשובות שם (ס"ה).

12. שר"ע סימן צ', סעי' כ"א, שר"ע הרב שם ס"כ, ומ"ב שם ס"ק ס"ג.

10. Expressing the *davening* in a tune (or song) is a Halacha (and is not reserved for *chazzonim*, singers, or entertainment).¹³ In addition, this practice makes one's מקום תפלה a more conducive place for Hashem to listen to our *tefilos*.¹⁴
11. One fulfils the *mitzvah* of *davening* only when articulating the words vocally. Ideally, one should be able to hear the words he says. However, one should be careful not to *daven* עשרה so loud that others will hear and be disturbed by your *davening*. Accordingly, when *davening* ביחידות, and no one is in the room with you, one can *daven* louder, especially being that this can help ones כוונה. However, one should still not be too loud, for this can give the impression that you feel that Hashem can't hear you unless you raise your voice.¹⁵

Also the mitzvah of לימוד התורה is ideally when one vocalizes his learning. (שו"ע סימן מ"ז בתחילתו) When one vocalizes their davening or learning, it is a person's breath that is emitting words of Tefilah and Torah into the air. This can serve to purify the air, both spiritually and physically, cleansing it from all of its impurities and ailments, as well as serve as an antidote to protect the respiratory system, of our own and of כלל ישראל.

—
During the life of the בעל שם טוב there was a plague. He advised them to "say" words of תורה and תהלים to gain protection. (He also advised them to join together in the writing of a תורה).

13. וכדמצינו שהפסוקים בין ברוך שאמר וישתבח נקראים בשם "פסוקי דזמרה", דהיינו פסוקים של שירה. וכן מצינו בשו"ע הרב סימן נ"א ס"ב, ש"יש לומר ברוך שאמר בניגון ובנעימה". וגם מצינו במחבר סימן נ"א ס"ט ש"מזמור לתודה יש לאמרה בנגינה". וכהנה רבות.
14. וכפי שביארו חז"ל עמ"ש "לשמוע אל הרנה ואל התפלה", ש"במקום רנה שם תהא תפלה" (ברכות דף ו' ע"א). (ואף שחז"ל הביאו זה להדגיש חיוב תפלה בביהכ"נ כו', (ע"ש במפרשים, וכן בשו"ע הרב סימן צ' ס"י), מ"מ ה"ה גם לכל תפלה, אפילו בבית, שע"י שמקדים תפלתו (דהיינו שמונה עשרה) עם דברי רנה ותשבחות, גורם שתפלתו שיהי' לאח"ז במקום הוא, יקובל יותר. (כן נראה בפשטות, וגם יש לדייק זה מתוך דברי מהרש"א שם בחידושי אגודת).
15. מיוסד על שו"ע סימן ק"א ס"ב וס"ג, מ"ב שם, ושו"ע הרב שם סעי' ב'ד'.

שחרית

12. Davening Shacharis should be the first thing one does in the morning. One is forbidden from doing any personal activities beforehand.¹⁶
13. Davening ותיקין brings an additional power to our *davening*. However, one should ensure that this is not in place of any other requirements (outlined ahead).¹⁷
14. Saying קרבנות (פרשת התמיד) is obligatory (and not just a מנהג) and equivalent to bringing קרבנות בית המקדש.¹⁸
15. The reason דזמרה פסוקי was incorporated into our *davening* is so that one should first spend time expressing the praise of Hashem before he seeks His assistance.¹⁹ Accordingly, if we want to have an effective שמונה עשרה (where we ask for our needs, and have כוונה at the רפאינו, or שמע קולינו, etc.), we need to remember that it is contingent (in part) on if, and how, we say דזמרה פסוקי.
16. Rushing through דזמרה פסוקי, and especially if we thereafter

Saying קרבנות effects atonement for our עבירות (תענית כ"ז ע"ב), and saves a person from a מגיפה (ע"פ בעל הטורים, שמות, י"ב, כ"ג)

The פרשת זוהר also encourages one to say קטורת during a מגיפה. We find in Chumash that קטורת was the solution to stop a מגיפה. Being that קטורת שפתינו פרים ונשלמה פרים שפתינו is equivalent to actual offering it.

16. כמבואר בארוכה ובכל פרטיה בש"ע סימן פ"ט.

17. ש"ע סימן נ"ח ס"א ובמ"ב שם, ובש"ע הרב ס"ד. ועיין בביאור הלכה שם ד"ה "ומצוה מן המנחה" שמעלת ק"ש ותפלה כותיקין נעלה יותר מתפלה במנין. ומצינו בגדולי הפוסקים דיון באם הוא רק לאלו שמתפללים בקביעות כותיקין, או זהו לכל אחד. עכ"פ, לענינינו, עכ"פ רואים מזה, שכאשר בפועל אין מנין ומחפשים דרכים לחזק את תפלתנו כו', ודאי נכון להשתדל להתפלל כותיקין עכ"פ.

18. ש"ע סימן מ"ח, רמ"א, ש"ע הרב שם ס"א, ומ"ב שם ס"ק א'.

19. ש"ע הרב, סימן נ"א, ס"א.

20. ש"ע סימן נ"א ס"ח, ומ"ב שם ס"ק ח'. ש"ע הרב שם סעי' י"ג.

take our time at עשרה, is disrespectful to Hashem. Doing so demonstrates that our needs are more valuable than to praise Hashem.²¹ (Note: Some hold that פסוקי דזמרה should take a half-hour).²²

17. When *davening* with a *minyan*, we sometimes run late and rush through this section, in order to catch up with the *minyan*. Furthermore, at times we even skip certain parts (in accordance with *halacha*), in order to *daven עשרה* with the *minyan*.²³ However, this option does not exist when one *davens* ביחידות.²⁴

הפסוקים דזמרה literally means "Pesukim of Song". However, the word "זמרה" also means to "cut down". This indicates that these pesukim have the power to "cut down" all obstacles in the way of our tefilos to reach Hashem.

Accordingly, when *davening* ביחידות one should take this opportunity to focus better on saying all of זמרה, and properly.

18. The *pesukim* of קדושה in שמע and in ברכות קריאת שמע and in לציון (i.e., ("קדוש, קדוש וגו', ברוך כבוד וגו'"), maybe said ביחידות.

21. שו"ע הרב שם, וז"ל, "אין אומרים הזמירות במרוצה כי אם בנחת, מלה במלה, כדי לכוין בהם יפה. ואותן שאומרים אותם במרוצה, לא יפה הם עושים, שמקצרים בשבחו של מקום בשביל שאילת צרכים. היש מושל שיתרצה בכך?! והוא הדין לאותם שמכוונים בתפלה בברכות שהן תחנה ובקשת צרכי הגוף, ולא בברכות שהן שבח והודאה למקום ברוך הוא".

22. כן פסק המ"א בסימן נ"ג ס"ק ה', (בדין שיעור שישה החזן באמצע פסוקי דזמרה עד שיגיע מנין, שהוא שיעור כדי לגמור את כולה), והובא דבריו גם במ"ב ס"ק י'. וכן פסק גם הפמ"ג בסימן צ"ג א"א ס"ק א'.

23. כמבואר פרטי הדינים בזה בשו"ע סימן נ"ב. ולהעיר, שהתירו רק בדיעבד, היינו שנודמן לו שנתאחר, אבל לא לכתחלה, דהיינו שיקבע סדר שלו שיתאחר באופן תמידי וממילא ידלג. (שו"ע הרב שם ס"ב, ומ"ב שם ס"ק א'). וע"כ פוסק הכף החיים (ס"ק א') דאם משער שיהי' לו מנין אחר שיוכל להתפלל עמהם בלא דילוג, אין לא להתפלל עכשיו ולדלג, אלא ימתין ויתפלל עם מנין הבאה. (ולהעיר, שסו"ס צריך להשלים מה שדילג. שו"ע שם ס"א).

וכדאי להעתיק מ"ש המ"ב שם במעלת אמירת פסוקי דזמרה בשלימותו בתחלת התפלה, "כי כתבו הספרים שהמגיד הזהיר לבית יוסף לבוא לבית הכנסת בהשכמה כדי שיכול להתפלל כסדר ולא בדלוג, כי העושה כן מהפך הצנורות". ומטעם זו ממשיך לבאר מה שמצינו "הרבה אנשי מעשה נוהגים להתפלל כסדר מטעם זה אפלו אם אחרו לבוא לבית הכנסת".

24. ומפורש בשו"ע הרב ומ"ב שם בתחילת הסימן. ובשו"ע הרב מתחיל כל הסימן בהקדמה, שהיות ש"תפלת צבור היא רצויה ומקובלת לעולם כו", ע"כ התירו לדלג כו'. וא"כ פשוט שאין זה נוגע להתפלל ביחידות.

However, preferably it should be said with the *trop* or a tune, (not as a *tefilah*, rather just reading *pesukim*).²⁵

19. If you know you will get to שמע before קריאת שמע, then have in mind during the שמע you say before *davening* (after the paragraph לפיכך), not to be יוצא with it, because it's best to fulfill שמע in *davening*, with ברכות ק"ש.²⁶
20. If you see that you will get to שמע after ק"ש, then make sure to say שמע before you begin *davening*. One should at least the first two paragraphs of שמע, though some say all three paragraphs.²⁷ (You can say it after לפיכך (mentioned above), or otherwise).
21. The three פרשיות of קריאת שמע have a total of 245 words, three words short from being able to correspond the 248 limbs of a person. *Chazal* therefore instituted that when one davens with a *minyán*, the *chazan* repeats the three words "ה' אליקים אמת" out loud, (and by listening to the *chazan* it will be considered as if you said it, שומע בעונה).

The reasoning to have the quantity of the words of שמע correspond to the number of limbs, is to bring a רפואה and a שמירה to each of a person's limbs.

שו"ע הרב סימן ס"א ס"ג, מ"ב שם ס"ק ו' (לענין שמע בתפלה, שמביא רפואה), ובמ"ב סימן רל"ט, ס"ק א' (לענין שמע שעל המטה, שמביא שמירה).

25. דמצינו בזה מחלוקת באם אפשר לאמרם ביחידות. (מחבר סימן נ"ט, ס"ג). המחבר חושש לדעת המחמירים וע"כ מחייב שיאמרנה בנגון וטעמים כקורא בתורה. אבל הרמ"א פסק שכבר נתפשט המנהג שיכול לאמרה כרגיל. ופסקו השו"ע הרב שם, ס"ב, ומ"ב שם ס"ק י"א, שמ"מ נכון לחוש לדיעה שיאמרנה דוקא בניגון ובטעמים. (ועיין לקמן הע' 33 מ"ש האגרות משה בגדר אמירה "בניגון ובטעמים").

26. רמ"א, סימן מ"ו ס"ט, ומ"ב שם ס"ק ל"א. שו"ע הרב שם ס"ט.

27. ראה מ"מ בהערה הקודמת.

וכאשר מסופק באם יעבור הזמן או לא, כתב רעק"א כאן, יקרא שמע עם תנאי, דבאם יעברו יהא יוצא בקריאתו שקודם התפלה, ואם לא יעברו, לא יצא בזה. דבזה האופן יצליח דאולי יקיים מצות ק"ש באופן הכי טוב, דהיינו עם ברכות ק"ש. ויש שפקקו על תנאי זה. ואכ"מ.

And when one *davens* you say "א-ל מלך נאמן" before you begin שמע.²⁸

22. This should be done when fulfilling the mitzvah of שמע before *davening* (discussed earlier #20).²⁹ And in such situations, one will again do so in the שמע he will recite in *davening*, (though he already fulfilled the *mitzvah*).³⁰
23. שמונה עשרה should be said immediately after תחנון without any interruption at all. This happens to be a very powerful *and* is most powerful when not interruption is made.³¹
24. (נוסח ספרד, נפילת אפים said before י"ג מדות הרחמים cannot be said without a *minyan*).³² (You would stop after the words "ושם נאמר"). However, one has the option of saying it with the *trop* or a tune, as if he's just reading *pesukim*, and not as a *tefilah*.³³

28. שו"ע סימן ס"א, ס"ג, ובמ"ב שם, ובשו"ע הרב שם ס"ג וס"ד. ולהעיר שבשו"ע שם הובא עוד כמה עצות, אבל העתקנו בפנים העצה הכי מפורסם. (ונתבאר בשו"ע שזהו גם מטעם ש"א-ל מלך נאמן" הוא ר"ת "אמן", ויחשב כאילו ענה על סיים ברכתו של "הבוחר בעמו ישראל באהבה").

וכדאי להביא גם העצה שכתב שו"ע הרב בסידורו, שיחזור תיבות "אני ה' אלקיכם". ובשער הכולל פ"ב אות ט' מבאר שמקורו הוא ע"פ מה שמצינו שיש שהיו נוהגים כן גם כשהתפללו לפני התיבה, וע"כ עכ"פ תיקן הרב להתנהג כן כשמתפללים ביחידות.

29. וזהו כפשוט לפי הדיעה שהוזכר לעיל (סעי' 20) שיש לומר כל הג' פרשיות. והוא כמה טעמים לזה. ובפשטות, סברת שו"ת שבט הלוי (בהערה הבאה) שייך גם לזה, שהרי עכשיו הוא הזמן שאתה מקיים מצות קבלת עול מלכות שמים.

30. שו"ת שבט הלוי, חלק י', סימן י"א. ועוד פוסקים. וביאר שם הטעם לזה, דאף שכבר קיים מצות קריאת שמע, מ"מ מקיים מצוה של קבלת עול מלכות שמים, דע"כ תיקנו חז"ל שישלים רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אברי האדם, כי קבלת מלכות שמים מתיחס לכל אברי האדם.

31. שו"ע סימן קל"א, ס"א. (ומוכח מהסיפור הידוע בגמ' ב"מ דף נ"ט ע"ב).

32. שו"ע סימן תקס"ה ס"ה.

33. ובאגרות משה, י"ד ח"ג סוף סימן כ"א פסק, שהעיקר הוא שלא לומר בניגון של תחנונים, וע"כ גם באם אומרו בניגון הרגיל אצלו כשלומד בתורה, שפיר דמי.

ואולי יש להמתיק זה ע"פ לשון המ"ב כאן ס"ק י"ב, שפירש "דרך קריאה" דהיינו "בנגון וטעמים", שמקור לשון זו הוא במחבר סימן נ"ט ס"ג בדיון אמירת "קדושה" בלי מנין, דצ"ע מהו הכוונה במילת "ניגון"? באם העיקר שצריך לאמרו כקורא בתורה, מספיק לומר "בטעמים"? אלא הכוונה, שגם כשאומרו בניגונים אחרים, כפי שהורגל בעת לימודו כו', גם יהי' מותר. (ובפשטות, ה"ה נמי בנוגע אמירת "קדושה").

25. When one says נפילת אפים in a room where there is no ספר תורה (such as most homes), one does not **do** the actual נפילת אפים (i.e., fall on their face), although one will still **say** the תחינה, (i.e., the paragraph said during נפילת אפים).³⁴
26. If you have a ספר תורה at home, even if it's not in the same room that you are *davening*, you can do נפילת אפים.³⁵

תהלים

27. It is a common practice to say תהלים after davening.

One is encouraged to say extra תהלים at a time of a need. It's best that one designates a fixed time to say תהלים daily. Ideally, right after שחרית.

The following are a few מנהגים and recommendations:

- לפי ימי החודש
- לפי ימי השבוע
- פרקים כ', כ"ב, ס"ט, קכ"א, ק"ל.
- *Saying your kapitel based on your age, (i.e., if you are 33, you would say kapitel 34, because you're in the midst of your 34th year).*

אבל לפי עצתו, יצטרך לכוון שאומרו לשם לימוד התורה, וללמוד הפסוק בשעת אמירתו כו'. ואולי לזה כיוון.

ויש להוסיף מ"ש אג"מ שם, דכשיחיד אומר י"ג מדות, יש לו לגמור כל הפסוק, דהיינו "ונקה לא ינקה פקד ... ועל רבעים". אבל יש שחולקים ע"ז, כיון שמותר לומר גם חלק מפסוק כאשר אומר ענין שלם.

34. רמ"א בשו"ע סימן קל"א. וכן פסק גם שו"ע הרב שם, ס"ג. והנה במ"ב שם ס"ק י"א הביא דיעה שיש חולקים וסוברים שאף באם יש רק ספרים בחדר, יכול ליפול על פניו. אבל לא משמע מדבריו שכן יש לנהוג בפועל, (אף שמצינו כמה פוסקים שפסקו כן למעשה). וגם באג"מ אר"ח ח"ה, סימן כ' ה"ה התיר שילדים בישיבה נפילת אפים כשאין ספר תורה ויש עכ"פ ספרים, מטעם חינוך (ובצירוף עוד סניפים, ע"ש), ולא התיר לגדולים כו' לנהוג כן. (ומה שמצינו כמה גדולים שנהגו כן, אולי הוא מטעם שהתפללו בשעה שהציבור מתפללים, שגם באופן זה פסק הרמ"א שאפשר ליפול על פניו).

35. בשו"ע שם. ועיין באג"מ שם שמדגיש דכאשר יש ספר תורה בבית, גורם שתפלתו יהי מעולה יותר.

לימוד התורה

28. While learning is always important, one should make an effort to learn **right after davening**.³⁶

The Gemara emphasizes in numerous places that learning Torah brings a reward to oneself and to the world at large. (עיין עירובין כ"ד ע"א)

29. Among the various subjects that one learns שלבו חפץ, במקום, one should dedicate time every day to learn הלכה.³⁷

מנחה

30. Reminder to give צדקה before *davening*.
31. Ensure you *daven* before שקיעה.

אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה

Eliyohu's tefilos were answered during Mincha time. Being that it's in middle of the day, in middle of a business deal or an errand, it's the hardest time to pull away and concentrate in davening. That's what makes it more powerful.

מעריב

32. The proper time to daven מעריב (and ספירת העומר) is after צאת. Although when *davening* in *shul* we find that many *daven* מעריב right after שקיעה, that's because of טירחא דציבורא (i.e., it is a trouble to get everyone to wait or to come back to *daven*

36. שו"ע מחבר והרב סימן קנ"ה ס"א. וכתבו שם, שכל הנוהג כן זוכה ומקבל פני השכינה.
 37. שו"ע שם. וראה במ"ב שם ס"ק ג', "ובעלי בתים שאינם לומדים רק שלש או ארבע שעות ביום לא ילמדו בגמרא לחוד, דבזה אינו יוצא. אלא צריך שילמד דוקא גם ספרי פוסקים, כל אחד כפי השגתו". וראה גם שם ס"ק ט', "נכון שעקר למודו יהיה בהלכות, שידע איך להנהג למעשה, וכנ"ל... וגם אמרו כל השונה הלכות בכל יום, מבטח לו שהוא בן עולם הבא".

after צאת). Accordingly, when *davening* alone, one should definitely wait to *daven* after צאת).³⁸

33. One needs to make sure to have a total of 248 by שמע, (as mentioned previously #21).
34. If one forgot and *davened* before צאת, one must remember to repeat קריאת שמע after צאת. Best is to say all three פרשיות שמע, and to say full 248 words, as discussed).³⁹ One should not rely on the קריאת שמע he will be reciting before he goes to sleep to fulfill this obligation.⁴⁰

שבת

35. There is a common *minhag* to give צדקה before הדלקת נרות. One is encouraged to follow this *minhag*, especially at a time of need.⁴¹
36. One is obligated to wear בגדי שבת. (There is no difference if one is in shul or at home, the requirement remains the same, as it is **in honor of Shabbos**, and not for social purposes).⁴²
37. It is important to remember the מאחז"ל that לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה. Hashem gave us the present of Shabbos, so that we have time to learn Torah (being that as much as one dedicates time for learning

38. כמבואר בשו"ע רל"ה ס"א, מ"ב ס"ק ח', ושו"ע הרב סימן צ' סעי' י'.

39. מ"ב סימן רל"ה, ס"ק י"א.

40. מ"ב שם, ס"ק י"ב. וכתב הטעם, כיון שאמירת קריאת שמע על מטתו הוא להבריא המזיקין, ולא לשם מצוה.

41. קיצור שו"ע סימן ע"ב, ס"ב.

42. שו"ע סימן רס"ב, סעיפים ב' וג'. והמ"ב מדגיש שם (בס"ק ח') שצריך ללבוש בגדי שבת כל השבת כולו, עד אחר הבדלה.

throughout the week, one is still occupied with his work and various responsibilities).⁴³

38. One is required on Shabbos to spend time learning הלכות שבת as well as areas that strengthen a person's השקפה and ירא שמים.⁴⁴

This is particularly crucial at times when one needs חיזוק in their ביטחון. Amunah וביטחון. Strengthening one's חיזוק, not only gives חיזוק, but also can bring an actual change to one's life and health, bringing a רפואה and ישועה to ourselves and to ישראל, כלל, as the Chassidic saying goes, טראכט גוט וועט זיין גוט "Think positive and it will be positive". It is highly recommended to learn חובת הלבבות, שער הביטחון.

39. One is obligated to say a minimum of one hundred *brochos* on a daily basis. On a typical weekday this is easily achievable (when calculating all the *brochos* you naturally say in the course of the day). This is harder to achieve on Shabbos, (being that the שמונה עשרה has fewer *brochos*). This becomes even more difficult to achieve when there is no *minyan*, being that some hold that you can count all the *brochos* of התורה of all those getting עליות.⁴⁵ Accordingly, one should remember to find opportunities to get to hundred *brochos* in the course of Shabbos.⁴⁶

The requirement of making מאה ברכות daily was instituted by דוד המלך during the time of a plague. Its cause was puzzling to him, until he understood through רוח הקודש that need to be said daily.

43. ירושלמי, שבת פט"ו ה"ג. הובא בשו"ע הרב סימן ר"צ ס"ה, ומ"ב שם ס"ק ז'.
 44. ע"פ המבואר בשו"ע (סימן ר"צ, ס"ב, ושו"ע הרב שם ס"ג וס"ד). ושם מאריך (בשו"ע הרב בפרט) איך שהמנהג שהרב נותן דרשה בביהכ"נ מיוסד ע"פ המדרש שהקב"ה צויה למשה רבינו לנהוג כן. ומדגיש שם שחיוב זה שייך גם כאשר "אין שם דורש כראוי", וממילא גם כאשר אין דורש כלל.

ויוצא מכל זה, שיש חיוב גמור שכל אחד להדגיש זמן בכל שבת ללמוד ספרי הלכה וספרים של השקפה (כגון ספרי חסידות או ספרי חסידות), (ואין מקיימים את זה בלימוד גמרא וכדומה).

45. שו"ע סימן מ"ו, ס"ג. ובמ"ב שם. שו"ע הרב, שם, ס"א.

46. ומצינו בשו"ע סימן שלם, סימן ר"צ, שמוקדש רק להלכה זו.

40. One suggestion given is to eat dessert after *bentching*. This gives you an opportunity to make a ברכה אחרונה on the dessert.⁴⁷

קבלת שבת

41. When davening ביחידות, one inserts the paragraph "ולומר" (from ספרד)⁴⁸. ברכות קריאת שמע before beginning (זוהר).

47. שו"ע הרב, סימן רט"ו, ס"ה. וביאר שם הטעם למה לא נחשב שגורם ברכה שאינה צריכה, כיון שגורם רק שיהי' להאכול הברכה המיוחדת לו (דהיינו "על המחיה" או "בורא נפשות"). משא"כ באם אכלו לפני ברכת המזון, אף שנפטר מברכה אחרונה ע"י ברכת המזון, ס"ס אין הברכת המזון ברכה המיוחדת לו.

עוד יש להוסיף, דלפעמים יש איזה עוגה וכדומה לקינוח, ויש בו שאלה באם הוא פת הבאה בכסנין או לא, וע"כ אין אומרים עליו בורא מיני מזונות, דאולי כבר נפטר בברכת המוציא. וא"כ, כאשר אוכלו לאחר ברכת המזון, הרי ניתוסף לו עוד ברכה, הברכה ראשונה.

וגם בזה אין שאלה שגורם ברכה שאינה צריכה, שהרי אדרבה, הרי באם אכלו לפני ברכת המזון לא הי' מברך עליו מטעם ספק. משא"כ עכשיו, הרי גורם רק שיוכל לאוכלו עם ברכה (ודאית).

48. וכדאי לבאר הטעם לזה. והי' נראה שהוא כעין עצה ואופן כדי שיחיד יוכל לומר "ברכו" לפני התחלת מעריב. וא"כ הוא, יש מקום לעיין באם מנהג זו שייך גם לתפלת מעריב של יום טוב? וממילא גם יש לעיין לתפלת מעריב של חול? (הנה לתפלת מעריב של יום טוב, אינו ברור מהסידורים באם שייך ליום טוב או לא. אבל ברור שלא מצינו עצה זו בסידורים למעריב של חול). וצ"ע.

אבל כד תעיין מה מבואר בקטע זו, אז יובן שמנהג זה שייך רק לשבת. הדנה קטע זה נמצא בזוהר אחרי הקטע של "כגונא" (וע"כ אומרים זה מיד לאחריו), ובו מפרש הזוהר איך שמילים אלו ("ברכו את..... ברוך ה' המבורך....") מתייחסים לשבת, ומבאר איך שזה מתאר המשכות והשפעות מיוחדות לכבוד שבת. (ועיין בכתבי האריז"ל (שער הכוונות, ענין ערבית ליל שבת, דף סח טור ד), בפירוש אור החמה על זוהר, ועוד ספרים, שמאריכים בביאור קטע זה). נמצא, שאף שבציבור אומרים "ברכו כו", הן בחול והן בשבת, ס"ס אמירתו בשבת הוא הכרח, מצד השפעות שנמשכות על ידי אמירה זו. וא"כ מובן, שדוקא בשבת יש הכרח מיוחדת לאמרם, מצד המשכות אלו, ואין זה שייך לערבית דחול או לערבית דיום טוב.

ולפי"ז מבאר בהעירות פתוחי חותם על מה שפסק ר' חיים וויטאל ז"ל בספרו אבן שהם סי' רס"ז ס"ק י' שיש לכוון במשך "ברכו כו", ולא יסיח דעתו כו'. שהוא מטעם הנ"ל, כיון שדוקא בליל שבת גורם השפעות מיוחדות לכבוד שבת בזה. וע"כ מבאר שם שיש נפק"מ למעשה בין "ברכו" בליל שבת לשאר לילות, דבשאר לילות ידוע מה שפסק המ"ב (ר"ל ס"ק א') שלא להפסיק לאחר אמירת "ברוך כו" לברכות ק"ש, אבל בליל שבת אין לדבר כבר מתחילת אמירת "ברכו".

עוד נפק"מ יהי', כאשר אחד כבר שמע "ברכו" בצבור בליל שבת, ואח"כ מתפלל ביחידות (מאיזה טעם שיהי'), האם יש לו לומר קטע זה "ולומר" שבזוהר. הנה לפי הסבר הנ"ל, ודאי יש לו לומר, כיון שהוא חלק מקבלת שבת (שכן מבואר בספרי קבלה הנ"ל) וע"כ צריך לאמרו בסדר התפלה, ולא מספיק מה שכבר אמר מקודם "ברכו". וכן נהג אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל (אגרות קודש, ח"ג עמ' שז, אגרת תרי"ד).

42. "ויכלו" that is right after שמו"ע, should be said even when *davening* ביחידות. Best to say it standing (as always) and together with someone else.⁴⁹
43. The *brocha* before and after "מגן אבות" cannot be recited when *davening* ביחידות. However, you may say the paragraph "מגן אבות" if you wish.⁵⁰

קבלת שבת מוקדמת

44. One can begin Shabbos before the official candle lighting time, as long as it is after פלג המנחה.⁵¹
45. Mincha must be *davened* beforehand.⁵²
46. Women traditionally are מקבל שבת when they light the Shabbos candles.⁵³ Men can be מקבל שבת by *davening* קבלת שבת, or by verbally accepting Shabbos.⁵⁴
47. Although we mentioned previously that one should *daven* מעריב after צאת שבת, this does not apply to the קבלת שבת portion of *davening* (i.e., from נרננה till לכו נרננה). Accordingly, one should *daven* שבת, then have סעודת שבת, and then

---

49. עיין מ"ב סימן רס"ח, ס"ק י"ט, שמביא יש פוסקים דאין לאומרו כשמתפלל ביחידות, וי"א שאומרו אבל צריך בעמידה. ומסיק, שמ"מ יאמרנה בשנים, (ובפשטות מטעם עדות, וע"כ נראה שגם יאמרנה בעמידה), אבל יתכון כקורא בתורה, ולא לשם עדות.

50. קיצור שו"ע, סימן ע"ו, ס"ה.

51. שו"ע סימן רס"ז ס"ב.

52. ואף שמצינו התירים כאשר עושה תנאי כו'. אבל יש כמה פקוקים בזה (ואכ"מ). ולד"ה אין זה לכתחלה.

53. שו"ע סימן רס"ג, סעיף י'.

54. בפוסקים מצינו כמה דיעות בזה. אי באמירת "בואי בשלום", אי אמירת "מזמור שיר ליום השבת", או בעניית "ברכה". ואכ"מ להאריך בזה. וע"פ סברא מן הנכון להדריך העולם שיתחילו תפלת קבלת שבת כאשר מוכנים להתחיל שבת.

55. מ"ב סימן רס"א ס"ק כ"א. ובפוסקים הובא שיש אלו שסוברים שאף קבלה בלב נחשב קבלה. וע"כ אולי יש להחמיר גם כשקיבל שבת רק בלב.

daven מעריב (and ספירה), (assuming that by the time the meal is over it's already צאת).⁵⁶ (If a person forgot and ended up *davening* מעריב earlier, see above #34).

48. The above applies only if one makes קידוש and washes before שקיעה. If he didn't wash before שקיעה, one needs to wait till צאת, then *daven* מעריב, and then make קידוש etc.⁵⁷
49. One should try to eat a כזית of חלה after צאת.⁵⁸

שבת שחרית

50. One should try to *daven* so that he gets to שמע before קריאת שמע. Otherwise, make sure to say שמע before you begin *davening*.
51. In the absence of קריאת התורה, some are of the opinion that one should read the *parsha* from a *chumash*.⁵⁹

56. מיוסד על שו"ע סימן רל"ה וסימן רס"ז, ונושאי כלים שם.

57. שו"ע סימן רל"ה, ס"ב. מ"ב ס"ק ו'. וביאר, שהוא מטעם שמה ישכח לקרוא קריאת שמע.

58. שו"ע הרב סימן רס"ז ס"ג. וכן במ"ב, סימן רס"ז, ס"ק ה'. והטעם לזה כתבו, דכיון שחכמים למדו חיוב ג' סעודות ממ"ש ג' פעמים "היום" באכילת המן, ע"כ "צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספת" (ל' שו"ע הרב שם).

59. כן פסק הקצות השלחן, סימן כ"ה, סעי' י"ד, בשם מהר"י ברונא.

ויש שהוכיחו שחייב ע"פ מ"ש המ"ב בסיומן קמ"ג ס"ק ט', "ובישוב שאין להם ספר תורה, נכון לקרות בחמשין בלא ברכה, שלא תשתכח תורת קריאה", דאולי ה"ה כאשר אין מנין בכלל, ומתפללים ביחידות. אבל זה אינו. שהרי מפורש שמדובר במצב שיש "ישוב שאין להם ספר תורה" וע"כ יש חשש ש"תשתכח תורת קריאה". ויוצא מזה, שאין הקריאה מתוך חומש נחשב שום מעלה תחת קריאה מתוך ספר תורה. הוא רק כדי שלא תשתכח כו'. וא"כ, אין בו שום ענין מצד עצמו, כאשר מתפללים ביחידות. (ובפרט, המצב הנוכחי אינו המצב של המ"ב כלל. שהרי יש ישוב עם ספר תורה, עם ביהכ"ג, אלא הוא סגור (מצד אונס), וידוע לכל הסיבה לזה, וגם אין מתכנסים ומתפללים ביחד, וממילא אין כאן מצב שיש לחשוש ש"תשתכח תורת קריאה").

שוב ראיתי מ"ש בשערי אפרים בשער ז' סעי' ל"ח, "וישבים שאין שם מנין ורוצים לקרוא הסדרה בתורה בכנופי' שלהם בלא ברכה כלל רשאים". הרי לנו, שאף בישוב (ע"ד המדובר במ"ב שם) אינו מחייב, אלא "רשאים" באם "רוצים". (והחידוש בדבריו הוא, שיכולים להוציא ספר תורה אף שאין להם מנין).

52. Regarding saying the two *יקום* פרקן's and the following *שברך*, there are multiple *minhogim*.⁶⁰ The two common ones are: (a) To say just the first "יקום פורקן"⁶¹. (b) To skip all of it.⁶²

שבת מנחה

53. The *posuk* "ואני תפלתי" is recited, even when you're *davening* without a *minyan*.⁶³
54. *צדקתך* is not recited on most days that *תחנון* wouldn't be said (if it was a weekday). (E.g., Rosh Chodesh, Chodesh Nissan).
55. Between Pesach and Rosh Hashana, remember to say פרקי מנחה after אבות.

ואדרבה ע"פ כל הנ"ל יש לדייק להיפך מפסקו של הקצות השלחן. דהיות שהשערי אפרים והמ"ב לא כתבו שמחוייב היחיד לקרוא מתוך החומש במקום קריאת התורה, הרי ברור שחולקים עליו. אבל סו"ס יש להתחשב גם עם פסקו של הקצות השלחן, וע"כ העתקתי שיטתו בפנים.

60. יש ב' דיונים בזה: הא' לומר תפלות בלשון ארמי ביחידות (כמבואר ההלכות בזה בסימן ק"א). הב' שכמה מהלשונות ב"יקום פרקן" השני וה"מי שברך" מתייחס לציבור הנוכחי, ואינו נראה כמדבר אמת, או מטעם שאינו נכון לברכם שלא בפניהם. ואכ"מ להאריך בזה, ע"כ העתיקו רק ב' שיטות הידועות בזה.

61. מיוסד על פסק בשערי אפרים שער י' סעיף כ"ו. אלא תיווך שם כמה לשונות מ"יקום פרקן" השני תוך "יקום פרקן" הראשון, דהיינו שיאמר בסופו "ולכל מאן דעסקין באורייתא, ולכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעריא, טפלא ונשיא, מלכא דעלמא יברך יתהון כו". (ועיין שם בפתחי שערים, שיטת של"ה בזה).

62. כן פסק המ"ב, סימן ק"א, ס"ק י"ט.

63. אף שנראה מסדר התפלה שיש בזה שייכות לקריאת התורה (היות שאומרים פסוק זו דוקא לפני פתיחת הארון), זהו מטעם שהמנהג נתייחד בקשר לקריאה בתורה במנחה, וכמבואר בטור בסימן רצ"ב מביא בשם המדרש, שדוד המלך אמר פסוק זו בהמשך למ"ש מקודם (בתהלים ס"ט, י"ג) "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר", להדגיש שאין עם ישראל כשאר אומות העולם, שאע"פ ששתינו ואכלנו כו' (ובפשטות הכוונה הוא היות שבשבת יושבים ואוכלים סעודת שבת כו' עם כל מיני תענוגים כו', משא"כ בימות החול אדם טרוד בפרנסתו ואינו מאריך כ"כ בסעודתו), מ"מ באים אח"כ לביהמ"ד להתפלל וללמוד. ומוסיף ע"ז בשר"ע הרב שם ס"ג, הקשר לקריאת התורה בפרט, "ולכך הנהיגו לומר כן קודם קריאת התורה שקורין בשביל יושבי קרנות כדי להודות ליוצרנו שלא שם חלקנו כהם שהם פוזחין כל היום ואנו אף היושבי קרנות שבנו מתאספים לשמוע תורה". (וע"כ אין אומרים זה ביל"ט במנחה, כיון שאין קוראים בתורה. ואין אומרים ביום כיפור במנחה (אפילו כשחל בשבת), כיון שלא באים לתפלת מנחה לאחר סעודה כו'). אבל בשבת, גם כאשר אין קוראים בתורה, ואף כאשר אין מתפללים במנין, מ"מ אומרים פסוק זו, כיון שמתחלה נתייחד לומר בשבת מנחה שבדרך כלל קוראים אז בתורה. (שר"ע הרב שם, ובסימן תרכ"ב ס"ג, ומ"ב סימן רצ"ב ס"ק ב', ובסימן תרכ"ב ס"ק ב').

שלוש סעודות

56. שלוש סעודות is fulfilled ideally by having a meal (washing and eating *challa*). However, some say it can be done with מזונות foods, or even with meat or fish, or even with fruits.⁶⁴

The Gemara (Shabbos 118a) says, whoever eats three meals on Shabbos, is spared from three misfortunes: (a) חבלי משיח – the birth pangs of Moshiach. (b) דינה של גיהנום – judgment of Gehinom, (c) מלחמת גוג ומגוג – from the war of God and Magog.

57. If you are having a meal (i.e., washing etc.), then as long as you begin before שקיעה, you can continue to eat until you *bentch*. If are eating other items (e.g., cake, fish, fruits), you must finish eating and drinking (other than water) before שקיעה. (Only after הבדלה does it become permissible to eat again).⁶⁵

58. Women are also obligated in שלוש סעודות, just as men.⁶⁶

מוצאי שבת מעריב

59. Remember to say אתה חוננתנו.

60. שו"ע סימן רצ"ט, ויהי נועם and ואתה קדוש are not recited if there is a טוב in the upcoming week.

64. שו"ע סימן רצ"א ס"ה.

65. שו"ע סימן רצ"ט, בתחילתו.

66. שו"ע סימן רצ"א, ס"ו. (והדגישו הלכה זו, כיון שהשו"ע הדגיש את זה. ומסתמא יש צורך בזה).